

КОНТРОЛЬ ЯК ЧИННИК ЕФЕКТИВНОСТІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Давиденко В. В.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності
Харківського національного університету внутрішніх справ
ORCID ID: 0009-0001-4091-3248

В статті досліджено контроль як чинник ефективної оперативно-розшукової діяльності. Зростання рівня організованої та транснаціональної злочинності, поширення кіберзлочинів, збільшення кількості кримінальних правопорушень, пов'язаних із корупцією та економічними ризиками, вимагає від правоохоронних органів застосування професійно обґрунтованих, технологічно оснащених та юридично вивірених заходів протидії. За таких умов контроль за діяльністю оперативних підрозділів постає не лише як допоміжний інструмент управління, але й як фундаментальний чинник забезпечення їх результативності, об'єктивності та відповідності вимогам правової держави.

Визначено, що оперативні підрозділи правоохоронних органів виконують ключову функцію в забезпеченні безпеки держави, захисті прав і свобод громадян, попередженні та розкритті кримінальних правопорушень, що створює високу суспільну значущість результативності їхньої роботи. У цьому контексті контроль за діяльністю оперативних підрозділів виступає не лише елементом управління, а й системоутворюючим фактором підвищення правової, організаційної та професійної якості ОРД. Зазначено, що суб'єктами здійснення контролю є суди, прокурори, керівники оперативних підрозділів (поліції, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки тощо).

Окреслено, контроль є ключовим інструментом підтримання балансу між потребами безпеки держави та гарантіями прав і свобод людини. Саме через системний контроль забезпечується законність застосування оперативно-розшукових методів, що особливо важливо в умовах використання сучасних технологій та зростання ризику зловживань.

Зроблено висновок, що контроль у сфері оперативно-розшукової діяльності виступає важливим елементом забезпечення законності, професійності та результативності роботи оперативних підрозділів, не тільки сприяє запобіганню порушенням, а й формує умови для підвищення ефективності службової діяльності, оптимізації управлінських процесів та удосконалення практики реалізації оперативно-розшукових заходів.

Ключові слова: контроль, оперативно-розшукова діяльність, оперативні працівники, правове забезпечення, права людини, національна безпека, Національна поліція, прокуратура, верховенство права, дотримання прав та свобод людини

Davydenko V. V. Control as a factor of the efficiency of operational and search activities

The article examines control as a factor in effective operational and investigative activities. The growth of organized and transnational crime, the spread of cybercrime, the increase in the number of criminal offenses related to corruption and economic risks, requires law enforcement agencies to apply professionally justified, technologically equipped, and legally verified countermeasures. Under such conditions, control over the activities of operational units appears not only as an auxiliary management tool, but also as a fundamental factor in ensuring their effectiveness, objectivity, and compliance with the requirements of the rule of law.

It has been determined that operational units of law enforcement agencies perform a key function in ensuring state security, protecting the rights and freedoms of citizens, preventing and detecting criminal offenses, which creates a high social significance of the effectiveness of their work. In this context, control over the activities of operational units is not only an element of management, but also a system-forming factor in improving the legal, organizational, and professional quality of the OIA. It is noted that the subjects of control are courts, prosecutors, heads of operational units (police, Security Service of Ukraine, State Bureau of Investigation, Bureau of Economic Security, etc.).

It is outlined that control is a key tool for maintaining a balance between the security needs of the state and the guarantees of human rights and freedoms.

It is through systemic control that the legality of the use of operational and investigative methods is ensured, which is especially important in the context of the use of modern technologies and the increasing risk of abuse.

It was concluded that control in the field of operational and investigative activities is an important element of ensuring the legality, professionalism and effectiveness of the work of operational units, not only contributes to the prevention of violations, but also creates conditions for increasing the efficiency of official activities, optimizing management processes, and improving the practice of implementing operational and investigative measures.

Key words: control, operational and investigative activities, operational officers, legal support, human rights, national security, National Police, Prosecutor's Office, rule of law, observance of human rights and freedoms.

Актуальність дослідження. У сучасних умовах трансформації системи національної безпеки України надзвичайної важливості набуває удосконалення механізмів забезпечення законності та ефективності оперативно-розшукової діяльності (ОРД). Зростання рівня організованої та транснаціональної злочинності, поширення кіберзлочинів, збільшення кількості кримінальних правопорушень, пов'язаних із корупцією та економічними ризиками, вимагає від правоохоронних органів застосування професійно обґрунтованих, технологічно оснащених та юридично вивірених заходів протидії. За таких умов контроль за діяльністю оперативних підрозділів постає не лише як допоміжний інструмент управління, але й як фундаментальний чинник забезпечення їх результативності, об'єктивності та відповідності вимогам правової держави.

Сучасні виклики, пов'язані з розвитком цифрового середовища, використанням спеціальних технічних засобів, можливістю доступу до великих масивів інформації, породжують нові ризики зловживань та порушення прав і свобод людини. Це вимагає впровадження механізмів контролю, заснованих на інноваційних підходах, об'єктивних критеріях оцінювання та інтеграції інформаційно-аналітичних технологій. У таких умовах контроль виступає не лише формою перевірки, а й засобом підвищення якості професійної діяльності, забезпечення належного рівня дисципліни, вдосконалення управління та оптимізації оперативних процесів.

Таким чином, потреба у комплексному дослідженні контролю як чинника ефективності оперативно-розшукової діяльності зумовлена як практичними, так і теоретичними викликами. З одного боку, це необхідність підвищення рівня захищеності суспільства від кримінальних загроз, з іншого гарантує дотримання прав людини, правової визначеності та прозорості дій оперативних підрозділів.

Також, необхідність приведення українського законодавства та практики у відповідність із міжнародними стандартами у сфері забезпечення прав людини та діяльності спецслужб. Рішення Європейського суду з прав людини чітко встановлюють вимоги щодо пропорційності втручання держави в приватне життя, необхідності наявності чітких процедурних гарантій та ефективного контролю. У зв'язку з цим удосконалення системи контролю за оперативно-розшуковою діяльністю є важливим напрямком на шляху до зміцнення довіри громадян, підвищення рівня правової культури та забезпечення балансу між потребами безпеки та повагою до основоположних прав людини.

Мета дослідження. Метою є дослідження контролю як чинника ефективної оперативно-розшукової діяльності.

Останні наукові дослідження. Дослідження контролю як чинника ефективної оперативно-розшукової діяльності приділяли свою увагу, наступні науковці: С. Албул, О. Бандурка, С. Басалик, Б. Бараненко, Е. Дідоренко, О. Джужа, С. Єгоров, Ю. Ковальчук, Я. Кондратьєв, П. Михайленко, Є. Поляков, Ю. Свиначенко, Т. Щурат та інші. Однак слід зазначити, що в умовах сьогодення питання контролю як чинника ефективної оперативно-розшукової діяльності залишається малодослідженим та потребує подальшого удосконалення.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах зростання рівня злочинності, появи нових її форм та методів, а також інтенсивного впливу глобалізаційних процесів особливої ваги набуває проблема підвищення ефективності оперативно-розшукової діяльності (ОРД). Оперативні підрозділи правоохоронних органів виконують ключову функцію в забезпеченні безпеки держави, захисті прав і свобод громадян, попередженні та розкритті кримінальних правопорушень, що створює високу суспільну значущість результативності їхньої роботи. У цьому контексті контроль за діяльністю оперативних підрозділів виступає не лише елементом управління, а й системоутворюючим фактором підвищення правової, організаційної та професійної якості ОРД.

В Україні відбувається реформування правоохоронної системи, підвищуються вимоги до прозорості та підзвітності діяльності органів, що здійснюють оперативно-розшукові заходи, саме в цих умовах контроль розглядається як механізм забезпечення законності, дотримання стандартів прав людини та ефективного використання державних ресурсів. Розвиток інформаційних технологій, цифрових методів збору та обробки даних вимагає формування оновлених підходів до контролю, які б сприяли правильному застосуванню технічних засобів, захисту персональних даних та попередженню зловживань. Наявність нових технологічних рішень створює як додаткові можливості, так і ризики, що посилює потребу у підвищеній увазі до контрольних механізмів. Таким чином, контроль у сфері ОРД сьогодні є не лише правовим обмеженням чи формою нагляду, а й інструментом підвищення професійної якості роботи, зміцнення довіри суспільства до правоохоронних органів і ключовою умовою ефективної протидії сучасним викликам безпеці.

Словник української поняття контроль трактує як 1) перевірка, облік діяльності кого-, чого-небудь, нагляд за кимось, чимось; 2) установа або організація, що здійснює нагляд за ким-, чим-небудь або перевіряє його [1]. Відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» контроль за оперативно-розшуковою діяльністю здійснюється Національною поліцією, Бюро економічної безпеки України, Службою безпеки України, Державним бюро розслідувань, Службою зовнішньої розвідки України, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, Управлінням державної охорони України, центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, розвідувальним

органом Міністерства оборони України, Національним антикорупційним бюро України [2]. Чим же законом зазначається, що під час здійснення оперативно-розшукової діяльності не допускається порушення прав і свобод людини та юридичних осіб. Окремі обмеження цих прав і свобод мають винятковий і тимчасовий характер і можуть застосовуватись лише за рішенням слідчого судді з метою виявлення, попередження чи припинення тяжкого або особливо тяжкого злочину та у випадках, передбачених законодавством, з метою захисту прав і свобод інших осіб, безпеки суспільства.

Окрім того, при закритті оперативно розшукових справ, якщо у ній здійснювалися оперативно-розшукові заходи за рішенням суду, повідомлення про її закриття надсилається також до цього суду у триденний строк. Тобто, ми можемо говорити про судовий контроль, де суд контролює законність застосування оперативно-розшукових заходів, що обмежують конституційні права людини (прослуховування, зняття інформації з каналів зв'язку, обмеження житла тощо), дає санкції (ухвали) [3] на проведення таких заходів.

Також, Закон України «Про розвідку» визначає, що уповноважений суддя – суддя апеляційного суду з розгляду кримінальних проваджень, до повноважень якого належить здійснення в порядку, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб під час здійснення розвідувальної діяльності [4].

Законодавець визначає, що дозвіл на проведення оперативно-розшукової діяльності дає керівник відповідного оперативного підрозділу, який несе відповідальність за законність здійснюваних заходів [2], тобто ми можемо говорити про відомчий контроль, який здійснюють керівники відповідних оперативних підрозділів (поліція, СБУ, ДБР, БЕБ тощо). Вони контролюють законність та обґрунтованість дій своїх співробітників та забезпечують дотримання внутрішніх інструкцій і нормативних актів. Слід зазначити, що ефективний контроль забезпечує підвищення якості управління оперативними підрозділами та дозволяє своєчасно виявляти проблеми в організації роботи, покращувати планування, аналіз результатів, коригувати підходи до виконання оперативних завдань. Також, можемо стверджувати, що контроль виступає і стимулюючим фактором професійного розвитку самих працівників оперативних служб, оскільки належний рівень перевірок та оцінювання результатів діяльності мотивує до дотримання високих стандартів роботи та формування етичної поведінки.

Важливим суб'єктом для нашого дослідження є прокурор, який відповідно до Закону України «Про прокуратуру», здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності та в межах своєї компетенції: 1) безперешкодно входить в усі приміщення органів, які проводять оперативно-розшукову діяльність; 2) вимагає для перевірки розпорядження, інструкції, накази та інші акти щодо оперативно-розшукової діяльності, оперативно-розшукові справи, реєстраційні, облікові, звітні, статистичні, аналітичні документи та інші відомості щодо здійснення оперативно-розшукових заходів; 3) доручає керівникам відповідних органів проведення у підвідомчих їм підрозділах перевірок з метою усунення порушень закону; 4) дає письмові вказівки про проведення оперативно-розшукових заходів з метою попередження та виявлення кримінальних правопорушень, про розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від відбування кримінального покарання, безвісно відсутні; 5) дає згоду на продовження строку проведення оперативно-розшукової діяльності; 6) отримує пояснення щодо порушень вимог закону від посадових осіб органів, які проводять оперативно-розшукову діяльність; 7) перевіряє скарги на порушення законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, з ознайомленням у необхідних випадках з оперативно-розшуковими матеріалами; 8) скасовує незаконні постанови про заведення або закриття оперативно-розшукової справи, зупинення або поновлення оперативно-розшукової діяльності чи про інші рішення, що суперечать закону; 9) вживає заходів щодо усунення порушень законності під час проведення оперативно-розшукової діяльності і щодо притягнення винних до встановленої законом відповідальності; 10) опротестовує незаконну постанову суду про дозвіл або відмову на проведення оперативно-розшукових заходів. Принесення протесту зупиняє проведення оперативно-розшукових заходів, дозвіл на які дано судом [5]. Також, у разі закриття оперативно-розшукової справи складається вмотивована постанова яка у триденний строк письмово повідомляється відповідного прокурора, який протягом 10 діб з моменту одержання повідомлення перевіряє додержання законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності у цій справі [2]. Тобто, прокурор здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення ОРД та має право вимагати матеріали, перевіряти їх, скасовувати незаконні постанови та припиняти незаконні заходи.

Можемо викоремити, що саме контроль є ключовим інструментом підтримання балансу між потребами безпеки держави та гарантіями прав і свобод людини. Саме через системний контроль забезпечується законність застосування оперативно-розшукових методів, що особливо важливо в умовах використання сучасних технологій та зростання ризику зловживань.

Отже, контроль є не лише механізмом забезпечення законності, але і чинником підвищення ефективності оперативно-розшукової діяльності, який сприяє зміцненню правопорядку, підвищенню довіри громадян до правоохоронної системи та формуванню сучасної, професійної і відповідної моделі боротьби зі злочинністю.

Таким чином, контроль у сфері оперативно-розшукової діяльності виступає важливим елементом забезпечення законності, професійності та результативності роботи оперативних підрозділів, не тільки

сприяє запобіганню порушенням, а й формує умови для підвищення ефективності службової діяльності, оптимізації управлінських процесів та удосконалення практики реалізації оперативно-розшукових заходів.

Список використаних джерел:

1. Словник української мови в 11 томах. URL.<https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BB%D1%8C>
2. Про оперативно-розшукову діяльність. Закон України. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
4. Про розвідку. Закон України. URL. zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text
5. Про прокуратуру. Закон України. URL.<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>

Дата надходження статті: 07.08.2025

Дата прийняття статті: 27.08.2025

Опубліковано: 01.10.2025